

EXAMENSARBETE

Hösten 2009

Lärarytbildningen

Modersmålets betydelse

Hur lärare använder elevers modersmål i undervisningen,
samt deras inställning till elevernas modersmål.

Författare
Ulrika Nellsjö
Jenny Ormberger

Handledare
Margrethe Brynolf

Modersmålets betydelse

Hur lärare använder elevers modersmål i undervisningen, samt deras inställning till elevernas modersmål.

Abstract

I dagens samhälle har vi som lärare många olika kulturer att ta hänsyn till. Elever med annat modersmål än svenska är en växande grupp. Dagens skola är en multikulturell mötesplats som ska garantera en likvärdig utbildning för alla elever, enligt Lpo94 (Utbildningsdepartementet, 2006).

Syftet med studien är att undersöka hur de ordinarie klasslärarna ser på betydelsen av elevernas modersmål och i hur stor utsträckning det ges utrymme till elevernas modersmål i den ordinarie undervisningen.

Litteraturen tar upp olika faktorer som är betydelsefulla för elever med annat modersmål än svenska, samt vad styrdokument råder oss till. Vi har använt oss av en kvalitativ metod då vi intervjuat fem lärare på fem olika skolor, vilka har ett relativt högt invandrarantal. Vårt sammanställda resultat kommer sedan att diskuteras och jämföras i relation till litteraturen.

Resultatet av vår studie är att lärarna har en positiv inställning till elevernas modersmål, och att de använder olika metoder för att integrera de olika modersmålen i undervisningen.

Ämnesord:

Modersmålslärares, dagens samhälle, språkinlärning, stödstrukturer, motivation, samarbete, förstaspråk.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	5
1.1	Bakgrund	5
1.2	Syfte	6
2	Litteraturgenomgång	7
2.1	Dagens mångkulturella skola	7
2.2	Elevers språkinläring.....	7
2.3	En god lärandemiljö	8
2.4	Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever.....	10
2.5	Lärarens förhållningssätt.....	11
2.6	Modersmålsstöd och modersmålsundervisning	13
2.6.1	Modersmålets syfte	13
2.6.2	Modersmåls läraren	14
2.6.3	Hur ser det ut idag?	14
3	Problemformulering.....	16
4	Empiri.....	17
4.1	Val av metod	17
4.2	Urval	17
4.3	Genomförande	18
4.4	Tillförlitlighet.....	19
4.5	Bearbetning	19
4.6	Etiska överväganden.....	19
4.7	Metoddiskussion	20
5	Resultat och analys	21
5.1	Samarbete med modersmåls lärare	21
5.2	Ordinarie lärares syn på modersmålet	22
5.3	Idealundervisningen för elever med annat modersmål, enligt lärarna	23
5.4	Modersmålsundervisningens integrering i det "vanliga" klassrummet	23
5.5	Övriga Stödstrukturer	24
6	Diskussion.....	25
6.1	Motivation och attityder	25
6.2	Språkutveckling.....	25
6.3	Samarbetet lärare - modersmåls lärare	26
6.4	Samhället idag.....	27
6.5	Språkförbud.....	27
6.6	Vidare forskning.....	28
6.7	Slutsats	29
7	Sammanfattning.....	30
8	Referenser.....	31
9	Bilaga A.....	33

Förord.

Vi vill tacka de fem lärare som har ställt upp på intervjuer i vår undersökning. Ett stort tack till vår handledare för god och ”upplyftande” respons genom arbetets gång. En eloge till våra nära och kära för uppmuntran och stöd under resans gång.

Ulrika Nellsjö & Jenny Ormberger

1 Inledning

I skolan blandas olika etniciteter, kulturer och språk. Axelsson (2004) menar att dagens lärare möter en betydligt mer varierad barn- och ungdomsgrupp än vad de gjorde förr. *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94* (Utbildningsdepartementet, 2006) säger att lärare ska fostra eleverna till goda samhällsmedborgare. För alla som lever och verkar i ett demokratiskt samhälle är vikten av att kunna kommunicera och uttrycka sig en demokratisk rättighet. Vi lever i ett allt mer mångkulturellt samhälle som ständigt växer och där vi möter elever från olika kulturer och med olika språk. Dagens skola är en multikulturell mötesplats som ska garantera en likvärdig utbildning för alla elever, enligt Lpo94 (Utbildningsdepartementet, 2006). Det ställs högre krav på både lärare och elever i dagens skola. Elever med annat modersmål har dubbla utbildningsmål, de ska både lära sig ett nytt språk samt ta till sig ämneskunskap på detta (Axelsson, 2004). Lpo94 (Utbildningsdepartementet, 2006) förespråkar även vikten av att kunna leva med och inse de värden som ligger i kulturell mångfald.

1.1 Bakgrund

Våra erfarenheter av praktik och lästa kurser under lärarutbildningen har fått oss att reflektera över vad dagens mångkulturella skola kräver av oss som nyutexaminerade lärare. I dagens mångkulturella skola är nästan 1/5 av eleverna av utländsk härkomst, antingen är de födda i Sverige med utländska föräldrar eller är de födda utomlands (Skolverket, 2008). Som blivande lärare anser vi att undervisningen måste anpassas till alla dessa skilda kulturer och dess olika betydelser. Genom hela utbildningen förespråkas vikten av att se till varje elevs specifika bakgrund, behov och intressen för att skapa en skola för alla. Sandström/Kjellin (2004) menar att elevens utveckling i sitt modersmål har stor betydelse för dess fortsatta språkliga utveckling och även för identitetsutvecklingen. Elever som har ett annat första språk än svenska missar, enligt Holmegaard och Wikström (2004) ämneskunskaper då de inte kan tillgodogöra sig kunskaperna på sitt eget språk. I den svenska skolan är möjligheterna till ämnesundervisning på det egna modersmålet begränsade (a.a.). I dagens skola fokuseras det mycket på betyg och forskning säger att elever med invandrarbakgrund har svårare för att nå betyget godkänd i svenska än elever som har svenska som modersmål. I Skolverkets rapport (2008) påvisas det att elever med annat modersmål än svenska generellt har lägre meritvärde än elever med svenska som modersmål.

1.2 Syfte

I Lpo94 (Utbildningsdepartementet, 2006) står det att lärare ska, med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter och språk, främja deras fortsatta kunskapsutveckling och lärande. Vårt syfte är att undersöka om lärarna beaktar den forskning och de styrdokument (Lpo94, Utbildningsdepartementet, 2006) som tar upp vikten av första språkets betydelse för elevens fortsatta utveckling.

2 Litteraturgenomgång

I denna del tar vi upp vad forskningen och styrdokumenterna säger om elevers språkutveckling samt modersmålets betydelse.

2.1 Dagens mångkulturella skola

Idag talas det cirka 150 språk i Sverige, språk som skiljer sig starkt från svenskan. Skillnaderna visar sig både i grammatik, uttal och skriftspråk (Norrby & Håkansson, 2007). Som Naclér (2001) uttrycker det måste undervisningen för andraspråkselever förbättras. Detta grundas på den statistik som Skolverket presenterar vad gäller skolans betygsresultat. Statistiken visar att elever med utländsk bakgrund får allt svårare att lyckas i skolan (Skolverket, 2008).

Naclér (2001) menar att elever som har ett annat förstaspråk än svenska idag är en blandad grupp med mycket varierande språk- och omvärldskunskaper. Detta ställer krav på dagens lärare och deras kompetens att ta till vara på mångfalden som råder i klassrummet och göra det bästa för att gynna varje elevs lärande och utveckling. I Skolverkets rapport 321 (2008) nämns det att i dagens samhälle är det troligt att det stora flertalet lärare kommer att möta elever med annat modersmål och detta ställer krav på lärarens och skolans beredskap för att ta emot dessa elever och erbjuda dem förmågor till en likvärdig utbildning (Skolverket, 2008).

Elever med invandrarbakgrund eller annan kulturell bakgrund har ibland med sig ett annat skolbeteende än det som förväntas i svensk skola. När de eleverna möter det svenska skolsystemet kan det av olika anledningar uppstå förbistring när det gäller både språk och vad lärare och andra elever förväntar sig utav eleven när det gäller dess beteende (Sandström/Kjellin, 2004)

2.2 Elevers språkinlärning

Svensk och internationell forskning påvisar att elevernas kognitiva utveckling, identitetsutveckling och lärande främjas av undervisning som sker på både elevernas första och andraspråk (Skolverket, 2003). Hyltenstam (i Myndigheten för skolutveckling, 2007) poängterar att elevers språkliga utveckling följer en viss gång oavsett vilket språk det gäller, och denna utveckling tillägnar sig barn under sina första levnadsår.

Det optimala för elever som redan har ett förstaspråk (starkt förstaspråk) är att utveckla tänkandet och lärandet på detta språk. Det är samtidigt viktigt att sätta igång med utvecklingen av andraspråket. Detta för att på bästa sätt kunna använda andraspråket till lärande och tänkande i framtiden. De elever som har ett andraspråk stärks när de får möjlighet att utöva detta, på samma gång stärks även förstaspråket vilket betonas av bland annat Holmegaard och Wikström (2004). Skolverkets rapport menar att pedagogiken som används i undervisningen ska ha sin grund i elevens språkliga och kulturella erfarenheter (Skolverket, 2003). Vidare förespråkar Holmegaard och Wikström (2004) liksom diverse forskare, att en elevs framsteg i andraspråket beror på hur bra hans/hennes tänkande och lärande är i förstaspråket. I förstaspråket tar eleverna till sig kunskaper om språkliga djupstrukturer, läs- och skrivförmåga och tankeprocesser. Kunskaper som de sedan överför till andraspråket. Holmegaard och Wikström (2004) menar att modersmålsläraerna och möjligheterna till modersmål har en stor betydelse för elevernas framgångar i skolan. När det finns ett fungerande samspel mellan språken och innehållet i ämnena bidrar detta till en god språk- och kunskapsutveckling hos eleven.

Lindberg (2001) påtalar att de flesta samtal fungerar som verktyg för att söka mening, hitta lösningar och förklaringar. Samtal som öppnar upp för nya perspektiv och som får oss att känna oss sedda och bekräftade är sådana samtal som det bör ges mer plats för i skolan. För att det ska ske en så bra utveckling och inläring hos eleverna som möjligt krävs det att de är aktiva i sin inläring. Att de utforskar med hjälp av språket. En bra metod för detta är arbete i små grupper. I de små grupperna kan eleverna själva utforska undervisningsmaterialet och tillsammans med sina kamrater diskutera och reflektera med språkets hjälp. Eleverna använder varandra som stöd och bollplank. Dock ska det didaktiska ansvaret fortfarande ligga hos läraren (a.a.).

2.3 En god lärandemiljö

Om andraspråkeleverna betraktas som en tillgång i undervisningen med skilda livserfarenheter och modersmål känner de sig trygga och respekterade och når bättre resultat enligt Thomas och Colliers studie i Hyltenstam och Lindberg (2004). De förespråkar en sociokulturell miljö som bygger på en öppen atmosfär där samarbetsinriktad undervisning råder och alla elevers identiteter uppmärksammas och tas till vara. Liberg (2004) menar att i ett sociokulturellt perspektiv är samtalen som eleverna ingår i, en viktig aspekt för läraren att

uppmärksamma. I samtalen skapar eleven mening, värderingar och uppfattningar om det egna jaget. Norrby & Håkansson (2007) menar att språk och identitet hör nära samman. Författarna menar att i ett samtal blir vi antingen accepterade eller ifrågasatta. Det är i samtalet vi visar upp oss själva och ger våra medmänniskor en bild av hur vi är och vill vara. I sociala sammanhang skapar eleverna sin identitet. Författarna menar att en elev kan ha olika språkliga identiteter samtidigt (a.a.). För att utveckla språkförmågan är det viktigt att delta i samtal där det finns elever som både lyssnar och delger andra av t.ex. sina erfarenheter, intressen m.m. Det är utifrån egna erfarenheter som kunskap byggs upp och genom samtal får eleven syn på hur språket fungerar i samspel med andra. (Skolverket, 2000)

Cummins (2001) anser att det är viktigt för andraspråksinlärare att både skriva och läsa material som har med deras personliga ursprung att göra. Det bidrar till att de blir motiverade till att fortsätta läsa och det hjälper eleverna att beskriva var de kommer ifrån och vart de är på väg (a.a.).

Det är bra för eleverna att få lära känna klaskamrater med annat modersmål, språk och erfarenheter, vilket ger dem kunskaper som det annars kan ta lång tid att få. Även en positivare attityd bildas hos dem om de fått ta del av de positiva erfarenheter som invandrarelever berättar om. Både de svenska eleverna och invandrareleverna vänjer sig vid olika språk, beteenden och utseenden i en trygg miljö i tidig ålder. Man kan säga att de har mött dagens mångkulturella samhälle (Sjövall, 1994)

Dialogen mellan lärare och elev är viktig i ett sociokulturellt perspektiv. Istället för att arbeta mot förstaspråket bör man med stöd i forskningen hitta olika vägar för undervisningen, det viktiga är att elevernas resurser kommer till uttryck (Hyltenstam & Lindberg, 2004). Andra elever kan ses som resurser för exempelvis översättning. Lindberg (2001) menar att när språkinlärare deltar i samtal får de tillgång till inhemska modeller och de har möjlighet att påverka språket som riktas till dem. De kan t.ex. fråga om det är någonting de inte förstår och vill ha förklarad ytterligare. Det sker ett slags förhandlande samtalsparterna emellan för att kunna skapa en ömsesidig förståelse och detta är till stor nytta för andraspråksinlärarna (Lindberg, 2001)

2.4 Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever.

Skriften allmänna råd (Skolverket, 2008) riktar sig till de elever som kommer till Sverige under sin skoltid och som inte kan tala eller förstå det svenska språket. Den tar upp att en skola bör ha rutiner för att slussa in nyanlända elever i skolsystemet. Skolan bör även ge eleven och dess vårdnadshavare information om skolans mål, värdegrund och arbetssätt. Kommunen kan ordna en god man som ansvarar för barnets och föräldrarnas kontakter med skolan. Viktigt vid den första kontakten är att lärarna tillsammans med föräldrarna tar del av elevens tidigare kunskaper, bakgrund och kultur för att därefter upprätta en individuell planering för eleven. En pedagogisk kartläggning i alla ämnen ska upprättas för att anpassa undervisningen till elevens kunskapsnivå, denna ska utgå från elevens starka sidor och ska revideras fortlöpande med utgångspunkt i elevens olika behov. Skolan bör enligt de allmänna råden *”kartlägga elevens läs- och skrivförmåga samt kunskaper i modersmålet, i svenska och i andra språk”* samt *”kartlägga elevens kunskaper i olika ämnen beträffande begrepp, förståelse och förmåga till problemlösning”* (Skolverket, 2008:12). För att skapa de bästa förutsättningarna och för att skolan ska få en så realistisk bild som möjligt av eleven är det viktigt att föräldrar, klasslärare, modersmåls lärare och den lärare som ger studiehandledning på modersmålet har ett gott samarbete för att på bästa sätt tillgodose elevens behov. Studiehandledning på modersmålet är skolan skyldig att ge eleven om behov finns, denna har som syfte att stödja ämnesundervisningen via det språk eleven talar. Många nyanlända elever har behov av att gå i en grupp där språket anpassas till deras nivå, detta kan vara en förberedelseklass, vilken ska ge eleven grundläggande kunskaper i det svenska språket utifrån elevens förutsättningar och behov.

De allmänna råden för undervisningen är att skolan har tillgång till modersmåls lärare med adekvat utbildning för att tillgodose elevens rätt till modersmålsundervisning och studiehandledning. För att tillägna sig ett språk så att det kan användas inom alla skolämnen tar enligt Skolverkets allmänna råd flera år. För de elever som inte fått möjlighet att utveckla sitt modersmål tar denna process ännu längre tid. Om eleverna dessutom inte har haft möjlighet att gå i skola i sitt hemland, är de även i behov av att utveckla sina kunskaper på en enkel nivå. Vidare säger de allmänna råden och forskningen att om eleverna har erfarenhet av läsinläring på sitt modersmål underlättar detta för skriv- och läsutvecklingen på svenska. Hjälpmedel så som lexikon, digital information och ämnesläromedel på elevens första språk behövs för att eleven ska kunna utveckla såväl ämneskunskaper som språkkunskaper. Det är

viktigt att alla lärare som finns i elevens omgivning stödjer eleven i dess lärande genom att visa olika verktyg som kan underlätta för elevens kunskapsinhämtning och studieteknik. Om eleven är placerad i förberedelseklass är det viktigt när eleven går över till vanlig klass att eleven får individuellt anpassat stöd.

”Ett framgångsrikt arbete karaktäriseras bland annat av samverkan mellan skola och föräldrar, ett reflekterande förhållningssätt vid val av organisation och arbetsätt, tydlig styrning och fungerande lokal samverkan, samt ett genomtänkt, pedagogiskt sätt att arbeta med språkutveckling” (Skolverket, 2008:16).

För att lärarna ska kunna underlätta elevernas lärande bör de ha en grundläggande kunskap i vad det innebär att lära sig ett andraspråk, vidare bör ett språkutvecklande arbetsätt bedrivas i alla ämnen för att utveckla eleven.

2.5 Lärarens förhållningssätt

I ett mångkulturellt yrke, som läraryrket faktiskt är idag, är det egna förhållningssättet viktigt. Det är viktigt att lärarna arbetar med olika metoder som kan bidra till invandrarbarnens utveckling. Metoderna måste bygga på att uppmärksamma skillnader enligt Sjöwall (1994).

Cummins (2001) menar att den viktigaste faktorn för att andraspråksleverna ska lyckas i skolan är samspelet mellan lärare och elev. Undervisningen ska utformas på ett sätt som bidrar till att göra elevens kognitiva engagemang så stort som möjligt. Sjöwall (1994) menar att förutsättningen för att elever som har ett annat modersmål ska utveckla flerspråkighet beror på hur eleverna blir bemötta av skolan och om det ges förutsättningar och stimulans till att vilja utveckla sitt andraspråk.

För att på bästa sätt gynna elevers andraspråksinlärning ska, som Cummins (2001) menar, lärare skapa ett klassrum där alla elevers röster hörs och blir respekterade. Sjöwall (1994) tar upp att i det dagliga arbetet bör finnas plats för öppna diskussioner där både positiva och negativa erfarenheter får komma fram. När eleverna känner respekt och bekräftelse skapas en stark känsla av samhörighet och eleverna får motivation till att delta i samhället de lever i.

Som det står i Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) skall undervisningen ske med utgångspunkt i elevers bakgrund, erfarenheter, språk och kunskaper för att på bästa sätt gynna

lärande och utveckling hos eleven. Språk, lärande och identitetsutveckling hör samman. Det ska ges möjlighet att samtala, läsa och diskutera för att utveckla en tilltro till sin språkliga förmåga (a.a.). Cummins (2001) menar att elevernas upplevelser, erfarenheter och tidigare kunskaper ska spegla undervisningen för att höja deras motivation. Författaren påpekar att skolan bör anstränga sig för att kunna erbjuda eleverna undervisning på deras modersmål samt erbjuda det som tillval.

När läraren har ett öppet förhållningssätt och uppmärksammar, intresserar sig för invandrareelevernas ursprung anser Sjöwall (1994) att det ges stöd till den bikulturella utvecklingen hos eleverna och de känner sig lika värdefulla som de svenska eleverna. Sjöwall (1994) menar vidare att språkförbud är långt ifrån ett mångkulturellt arbete. Språkförbud skapar en otillåtande atmosfär, samt språkligt och kulturellt förtryck. Det drabbar både andraspråkseleverna som lär sig att skämmas över sitt förstaspråk och även de svenska eleverna som lär sig inskränkthet och inte får någon riktig möjlighet att lära känna sina kompisar ordentligt. Men om undervisningen delvis sker på minoritetsspråket anser Hyltenstam och Lindberg (2004) att motivationen ökar hos eleverna och språkets status ökar.

Lahdenperä (2004) menar att alla lärare, inte bara modersmållärare, behöver utbildning i det han kallar det ”multikulturella kunskapsområdet” för att kunna bedriva en ”interkulturell undervisning”. Detta innefattar enligt Lahdenperä de ”olika kulturer, det vill säga etniska kulturer, religioner, språk, tankesätt och livsstilar samverkar och berikar varandra” (Lahdenperä, 2004:30) Vidare påpekar författaren att verksamhetsplaner och lokala arbetsplaner ska spegla skolans mångkulturella verksamhet för att på bästa sätt utveckla en som författaren benämner ”interkulturell lärandemiljö” (Lahdenperä, 2004:32).

I Skolverkets intervjustudie (2008) förs också fram betydelsen av att skolledning och övrig personal bör ha medvetenhet och kunskap om villkoren i skolan, för de flerspråkiga eleverna. Förutom behovet av ett medvetet perspektiv på dessa elever behöver olika organisatoriska och resursmässiga förutsättningar finnas. Undersökningen visade att modersmålsundervisningen har mycket dålig status på skolorna. Både rektorer och ”ordinarie” lärare hade dålig kontroll på allt som tillhör ämnet, även vilka elever som deltog i undervisningen. Modersmållärarna deltog ej i möten m.m. och hade sällan möjlighet att få involvera modersmålsundervisningen i den ”vanliga” undervisningen. Samarbetet mellan modersmållärarna och ”ordinarie” lärare är dålig, vilket modersmållärarna önskar ska bli bättre.

I analysen av de 13 skolorna visar Skolverket (2008) att just medvetenheten, om vad som har betydelse för språkutvecklingen för elever med annat modersmål, påverkar verksamheten positivt. Det kan t.ex. handla om synen på svenska som andraspråk som ett ämne och inte som stödundervisning eller hur man arbetar för att integrera modersmåls lärare i annan undervisning eller utöka studiehandledningen. Ett medvetet synsätt på de flerspråkiga eleverna tycks också bidra till prövandet av nya lösningar/projekt och ibland utnyttjandet av resurser på nya sätt ute på skolorna (Skolverket, 2008:25)

2.6 Modersmålsstöd och modersmålsundervisning

Enligt grundskoleförordningen är det kommunens skyldighet att erbjuda modersmålsundervisning. Sjöwall (1994) framhåller att undervisningen är frivillig, men den ska erbjudas till alla elever som är berättigade till den. Det står i Skolverkets rapport 2008 (Skolverket, 2008) och även i Sjöwall (1994) att en elev är berättigad till modersmålsundervisning om eleven är i behov av det och använder språket som dagligt umgängesspråk med minst en förälder/vårdnadshavare, samt har grundläggande kunskaper i modersmålet.

I grundskolan kan undervisningen i modersmål anordnas som:

- Språkval
- Elevens val
- Inom ramen för skolans val
- Utanför timplanebunden tid (extraämne utöver annan undervisning i skolan)

2.6.1 Modersmålets syfte

Som det står i Skolverkets rapport 228 (Skolverket, 2003) är modersmålsstöd och modersmålsundervisning ett led i arbetet med att stärka elevernas personliga och kulturella identitet. Syftet är även att utveckla dem till flerspråkiga elever/individer. I Kursplanen (Skolverket, 2000) för ”modersmålsundervisning” står det att syftet med modersmålsundervisning är att eleverna tillsammans med andra får fördjupa sin kunskap i modersmålet. Genom modersmålet kan eleverna jämföra situationer i olika kulturer och därför lär de sig att förstå sin egen bakgrund, situation m.m. En ökad förståelse mellan olika folkslag

och kulturer skapas. En annan viktig del med modersmålet är att genom det sker lärande. Om eleven lär på sitt modersmål bidrar det till att även lära på svenska (Skolverket, 2000).

Modersmålsstödet och modersmålsundervisningen bidrar till en trygg identitet som i sin tur bidrar till en god utveckling för eleven samt att eleven blir respekterad för sin person. I Sverige och internationellt är det idag positivt att ha kunskaper i flera språk. Det blir lättare att fungera i ett samhälle med internationella kontakter. (Skolverket, 2003)

2.6.2 Modersmåls läraren

Sjöwall (1994) anser att modersmåls lärarna är beroende av vilken inställning som skolans "ordinarie" personal har till deras arbete. När skolan arbetar med ett mångkulturellt arbete krävs det bärare av elevernas kultur. Med det menar författaren att det bland annat bör finnas en person som kan elevens modersmål. Andraspråkselever ska både lära sig två språk, **och** lära sig att leva i två kulturer. Därför behöver de bekräftelse på att det de har med sig från sitt hemland har betydelse både för dem själva och för andra (a.a.).

I Skolverkets studie (2008) yttrar modersmåls lärarna att de är missnöjda med den tidsbegränsning som finns inom ämnet att uppnå de uppsatta målen. Även brist på lokaler är ett problem. Modersmåls lärarna i studien beskriver sin arbetssituation som kringresande och lokalsökande och dessutom **bedriva** undervisning utanför skoltid.

2.6.3 Hur ser det ut idag?

För att elever med annat modersmål än svenska ska kunna följa undervisningen på svenska skulle studiehandledning på modersmålet kunna vara en möjlighet för att fördjupa lärandet. Skolverkets studie (2008) visar att möjligheten att få studiehandledning på modersmålet är problematiskt och begränsad att få i de skolor som studien utförts. För att modersmålsundervisning ska bli en integrerad del av verksamheten bör dess status höjas. Skolvärldens attityder måste först och främst ändras. Kunskaper om värdet av modersmål måste spridas bland lärare, elever skolläring och föräldrar, även för tjänstemän och beslutsfattare på kommunal nivå. Modersmålets betydelse är oftast de som verkar inom skolan medvetna om, men samhällets attityder är ifrågasättande och negativa (a.a.). Lahdenperä (2004) förespråkar att modersmåls lärare och lärare i svenska som andraspråk ska

ingå i varje arbetslag för att få en kollegial tillhörighet. Med detta följer även att modersmålslärarna bör arbeta på samma tider som de ordinarie lärarna för att deras kulturkompetens ska användas på bästa sätt och inte slösas bort (a.a.)

Hyltenstam (Myndigheten för skolutveckling, 2007) menar att dagens skola inte har lyckats med att ge elever med utländsk bakgrund en lika bra utbildning som de svenska eleverna får. Anledningen till detta har både kulturella, språkliga och sociala omständigheter. De kulturella benämner författaren som eleven och dess föräldrars erfarenheter av tidigare skolgång, de sociala menar författaren är elevens attityder och motivation och andra elever och lärares attityder mot dem. Hyltenstam menar att elevens språkliga omständigheter varierar beroende på hur pass väl eleven behärskar det svenska språket samt sitt modersmål (a.a.).

Bristande resurser, gruppammansättning och begränsad undervisningstid är faktorer som bidragit till att undervisningen har låg status och uppfattas som mindre viktig. Som det framgår i Skolverkets studie (2008) ligger modersmålsundervisningen ofta på eftermiddagen då eleverna ofta är trötta, vilket kan vara en bidragande orsak till att elever och föräldrar tackar nej till undervisningen. Andra fritidsaktiviteter konkurrerar samt att eleverna är trötta och omotiverade. Motivationen påverkas till viss del av vilken ålder eleverna är i, de yngre har ofta högre motivation till modersmålsundervisning varefter den försvinner några år för att komma tillbaka i tonårsåldern då sökandet av sin identitet blir mer intressant. Dessa faktorer bidrar bl.a. till att modersmålsstödet och modersmålsundervisningen inte utvecklas. I studien (Skolverket, 2008) framgår det att eftersom modersmålsundervisningen bedrivs av kommunen kan det vara ännu en orsak till att undervisningen inte ses som en del av skolan och att modersmålslärarna ofta arbetar i många kommuner och skolor.

3 Problemformulering

Det vi i huvudsak vill undersöka är på vilket sätt lärare använder elevers modersmål i undervisningen samt deras inställning till elevernas modersmål för fortsatt språklig utveckling. För att få svar på det vi anser intressant och centralt i frågan har vi valt att bryta ner frågeställningen.

- Hur ser lärarna på vikten av elevernas förstaspråk?
- Arbetar lärare för att stärka elevers förstaspråk?

4 Empiri

I denna metoddel kommer vi att redovisa valet av metod och tillvägagångssätt. Vi beskriver även hur vi genomförde undersökningen samt hur urvalet gjordes. Vi tar också upp hur vi har gått tillväga vid bearbetningen av materialet samt vilka forskningsetiska principer vi har tagit hänsyn till. Avslutningsvis följer en metoddiskussion.

4.1 Val av metod

Vi har valt att i undersökningen använda oss av den kvalitativa undersökningsmetoden intervju vilket, i detta fall, skapar en uppfattning om hur lärarna använder elevernas modersmål i undervisningen samt deras inställning till det. Syftet med kvalitativa intervjuer enligt Trost (2005) samt Patel och Davidsson (2003) är att intervjuaren får en uppfattning om respondentens tankar och känslor kring ämnet. De genomförda intervjuerna hade låg grad av strukturering vilket innebär att frågorna var öppna men förutbestämda samt att respondenterna gavs möjlighet att vidareutveckla sina svar (Intervjufrågor, se bilaga A). Fördelen med intervjuer är att svaren blir innehållsrika samt att intervjuaren får mycket material att arbeta med, vilket vi såg som en fördel (Trost, 2005).

4.2 Urval

Urvalet av lärare till studien gjordes utifrån vetskapen att skolan har stor invandrartäthet, för att få så stor variation, bredd och djup av undersökningen. Trots att lärarna valdes ut slumpmässigt var vi medvetna om att de hade en kunskap om att arbeta med elever med annat modersmål än svenska samt att vi trodde de hade kunskaper som skulle vara av intresse för vår studie. Denscombe (2000) menar att de utvalda respondenterna väljs medvetet utifrån kunskapen om att de har något specifikt att bidra med till undersökningen. Vi valde fem lärare på fem olika skolor i tre kommuner, andelen elever med invandrabakgrund hade också betydelse då vi ville att lärarna skulle ha erfarenhet av att arbeta med elever med annat modersmål än svenska.

Då vi valt att avgränsa vår undersökning till grundskolans lägre åldrar (F-3) sökte vi respondenter som arbetar i denna åldersgrupp. Samtliga respondenter har lärarutbildning eller

annan akademisk utbildning och har varierande erfarenhet i arbetet med elever med annat modersmål än svenska.

4.3 Genomförande

Vi kontaktade de utvalda skolorna per telefon. Vid första kontakten presenterade vi oss samt förklarade vårt syfte med undersökningen vilket Patel och Davidsson (2003) anser vara en del i intervjuprocessen. Vi blev hänvisade till rätt person för just detta ämne och förklarade ärendet och vårt önskemål om en intervju. Under samtalet kom vi överens om tid, plats och datum för intervjun.

Intervjuerna genomfördes på respektive respondents arbetsplats. Intervjuerna ägde rum efter lektionstid och det var inga andra närvarande. Frågorna vi ställde var öppna och gav oss möjlighet att ställa följdfrågor (eventuella följdfrågor finns med i transkriberingen). Frågorna var strukturerade då vi ställde dem i en viss ordning men deltagarna fick svara med egna ord efter sin egen uppfattning kring ämnet (Patel & Davidsson, 2003).

Vi deltog båda två vid intervjuerna och det var endast en respondent vid varje tillfälle. Endast vid ett intervjutillfälle medverkade endast en av oss på grund av sjukdom. Fördelen enligt Thomsson (2002) att vara två intervjuare är att båda uppmärksammar olika saker respondenten säger. Det kan även påverka respondenten positivt samt skapar en trygghet för respondenten att bli framställd på rätt sätt då två intervjuare deltar. Vid intervjuerna var det endast en av oss som förde talan och ställde frågorna medan den andra kunde fokusera på vad respondenten sa och eventuellt inflika med följdfrågor (Thomsson, 2002, Patel & Davidsson, 2003). Tre av intervjuerna spelades in, det inspelade materialet transkriberades och sammanställdes. Två av respondenterna avböjde inspelning vilket vi accepterade. Vid dessa intervjuer togs istället anteckningar som vi sedan diskuterade och sammanställde. Trost (2005) framhåller att när intervjuer spelas in behöver inte intervjuaren göra anteckningar utan istället fokusera på frågorna och svaren som ges samt i efterhand kan intervjun avlyssnas flera gånger (a.a.).

4.4 Tillförlitlighet

Vi anser att tillförlitligheten på vår undersökning är hög när det gäller urvalet av lärare. Hade samma undersökning gjorts på andra skolor med andra lärare hade resultatet troligtvis blivit annorlunda då vi valde skolor med högt invandrarantal. Vi menar att denna undersöknings syfte inte är att få ett resultat som representerar alla skolor.

Då vi båda medverkat vid fyra intervjutillfällen, då agerade en av oss som intervjuare och den andre som observatör, anser vi att reliabiliteten är god (Patel & Davidsson, 2003). Författarna menar att när båda medverkar är överensstämelsen på observationer och svar god, vilket författarna benämner för *interbedömarreliabilitet*. Vi anser att när vi använde oss av bandspelare blir även *interbedömarreliabilitet* kontrollerbar eftersom vi under arbetet med transkriberingen hela tiden kan återgå till originalet för att kontrollera att vi uppfattat svaret korrekt. Vi valde enkla frågor i intervjuerna för att de inte skulle misstolkas eller missuppfattas. Trost (2005) menar att utformningen av frågor på detta sätt ger hög grad av reliabilitet. Vi menar att tillförlitligheten av undersökningen är god samt att intervjufrågorna mäter det som är relevant för vår undersökning. För att stärka validiteten har vi under hela forskningsprocessen haft i åtanke att beskriva processen så att de som ska ta del av vårt resultat har möjlighet att bilda sig en uppfattning angående de val vi gjort under arbetets gång (Patel & Davidsson, 2003).

4.5 Bearbetning

Inspelningen av intervjuerna transkriberades sedan av oss båda. Därefter sammanfattade vi det transkriberade materialet i kategorier som vi ansåg relevanta för vår undersökning. De svar som redovisas är därmed inte generella för alla lärare.

4.6 Etiska överväganden

Under intervjun klargjorde vi att respondenternas svar hanteras anonymt, vilket Patel & Davidsson (2003) menar inte går att identifiera varken namn eller vilken skola intervjupersonen arbetar på

Vi tar även hänsyn till de fyra huvudkraven i forskningsetiska principer. Informationskravet, vi informerade respondenterna om vårt syfte med undersökningen. Samtyckeskravet,

respondenterna fick själva bestämma över sin medverkan samt inspelningen av intervjun. Konfidentialitetskravet, allt inspelat material är efter transkribering raderat samt personuppgifter och skolornas namn finns inte med i några papper. Nyttjandekravet, insamlade uppgifter om enskilda lärare kommer endast användas i denna studie (Vetenskapsrådet)

4.7 Metoddiskussion

Vid de intervjuer som inte spelades in märktes det tydligt att materialet blev mycket tunnare samt att det var svårt att få med allt trots att vi båda deltog under intervjun, dock gjorde endast en av oss anteckningar under intervjun. En av orsakerna till valet av kvalitativ intervju var att få en inblick i lärarens uppfattning, arbetssätt och kunskap kring modersmålets betydelse och användning. Enligt Patel och Davidsson (2003) är syftet med denna metod att urskilja uppfattningar samt upptäcka egenskaper. Vi menar att vårt val av att göra intervjuer var positivt då vi hade möjlighet att ställa följdfrågor till respondenten för att få en djupare förståelse av respondentens svar som var relevanta för vår undersökning. Vi upptäckte att intervjuer var tidskrävande för respondenter, speciellt vid terminsslut, då vi fick till svar att det var annat som tog upp deras tid, så som utvecklingssamtal och luciafirande. Men vi anser att de svar vi fått av de fem respondenter är tillräckliga för att få en bild av hur modersmålsundervisningen kan se ut och gav oss bra underlag för vidare bearbetning.

5 Resultat och analys

Under vår resultatdel redovisar vi inte varje lärares enskilda svar utan vi kategoriserar och sammanställer utifrån det mest centrala delarna i intervjuerna som har en koppling till vårt syfte med studien. De svar som redovisas är därmed inte generellt för alla lärare.

5.1 Samarbete med modersmåslärare

Modersmåslärares roll, på fyra av skolorna, är som en hjälplärare som kommer in i klassrummet och tar med sig en liten grupp elever och går iväg till ett enskilt rum. Med sig har modersmåsläraren material på svenska som han/hon tillsammans med eleverna bearbetar på elevernas modersmål. Materialet de bearbetar har samma karaktär som det de arbetar med i det ”vanliga” klassrummet. Den ”ordinarie” läraren delger modersmåsläraren vad de arbetar med i klassrummet så att modersmåsläraren kan utgå från detta. Fyra av de intervjuade lärarna menar att modersmåslärarna är mycket lyhörda och tillmötesgående för lärarnas önskemål över vad de vill att eleverna ska arbeta med. Ibland behöver de ordinarie lärarna hjälp att förklara något avancerat för eleverna på deras modersmål och då är modersmåslärarna till stor hjälp. Samtliga lärare anser att det är viktigt att i möjligaste mån arbeta parallellt med modersmåslärarna och ser dem som en stor tillgång, speciellt på skolor där invandrarantalet är högt. De är en hjälpende hand på t.ex. utvecklingssamtal, då de hjälper lärarna och föräldrar att förstå varandra. I vissa fall är föräldrarnas språk bristfälligt och i situationer där läraren behöver förmedla något viktigt till föräldrarna, angående deras barn, är modersmåsläraren till stor nytta. Fyra av lärarna bjuder även in modersmåsläraren till klassrummet för att dela med sig till alla elever vad gäller skilda traditioner inom de olika kulturerna.

Samtliga lärare menar överlag att det är synd att de inte har bättre kontakt med modersmåslärarna. På de skolor där modersmålsundervisningen ligger utanför ordinarie skoltid försvåras kontakten ytterligare. Planeringstiden tillsammans med modersmåslärarna är mycket bristfälligt och planeringen får de ta över kafferasten eller när de springer på varandra i korridorerna. På en av skolorna är modersmåslärarna till de mest frekventa språken med på de skolmöten som anordnas i någon form varje vecka.

5.2 Ordinarie lärares syn på modersmålet

Samtliga av de intervjuade lärarna har erfarenhet och kunskap om att goda kunskaper i det egna modersmålet gör det lättare för eleverna att lära sig svenska. Ett gott modersmål är viktigt för fortsatt utveckling, både språkligt och för identitetsutvecklingen. Därför menar lärarna att det är viktigt att elevernas modersmål hålls levande och är en del av skolan/undervisningen. Lärarna anser att det är viktigt att uppmuntra eleverna till modersmålsundervisningen som ligger förlagd utanför skoltid istället för att välja bort det. De försöker även uppmuntra och upplysa elevernas föräldrar, under t.ex. utvecklingssamtal, vikten av att ha ett väl utvecklat modersmål. Det är viktigt att eleverna får ett ordentligt språk istället för att ha flera språk som eleven kan lite halvt om halvt. Lärarna menar att de försöker förespråka vikten av att eleverna får möjlighet att prata sitt modersmål i hemmet så mycket som möjligt och låter det vara skolans ansvar att praktisera svenskan. Föräldrarna till eleverna blir allt eftersom införstådda med vikten av att hålla sitt modersmål vid liv.

På frågan angående om eleverna tillåts använda sitt modersmål i klassrummet råder det skilda åsikter bland de intervjuade lärarna. Tre av lärarna menar att eleverna som går i deras klasser inte kan så mycket svenska att de kan ”prata runt” ett ord så att de aktuella samtalsparterna till slut förstår varandra. Eleverna är i skolan för att lära sig svenska, då finns det inte någon anledning att ha en privat konversation på ett annat språk. Det kan uppstå mycket otrevligheter språken emellan, elaka översättningar m.m. Lärarna menar att det inte är lätt att reda i ett bråk som kommunicerats genom ett annat språk. Att inte tillåta konversationer på elevernas modersmål mellan eleverna anser lärarna vara en regel av ren hänsyn och det är social kompetens att inte utesluta. Två av lärarna menar att de accepterar att eleverna kommunicerar på sitt modersmål under kontrollerade former. Lärarna anser att de kan ta hjälp av eleverna och deras modersmål när det t.ex. kommer nyanlända elever till klassen. Då uppmuntras eleverna att översätta och kommunicera med den nyanlända eleven på dess modersmål så att han/hon inte känner sig utesluten. Alla de intervjuade lärarna är rörande överens om att på rasterna är det tillåtet att eleverna kommunicera på sitt modersmål, det går inte att kontrollera menar de.

Samtliga av de intervjuade lärarna menar att det gäller att vara flexibel när man arbetar med elever med ett annat modersmål, det går inte att arbeta efter någon specifik teori. Det är mycket arbete med bilder, teckning, kroppsspråk, synonymer, och förklaringar. Lärarna menar

att man inte kan ta någonting för givet, det läraren tror att en elev förstår kanske han/hon inte förstår, då får läraren revidera och ta om det igen.

Samtliga av lärarna anser att det är en fantastisk rikedom att arbeta på en mångkulturell skola där det finns elever som har olika synsätt på saker och ting. Som individ lär man sig mycket om andra kulturer och upptäcker framförallt att människor från olika kulturer inte är så olika trots att vi tror det, vilket är en mycket bra lärdom även för eleverna. I alla de intervjuade lärarnas klassrum är skillnader mellan olika kulturer ständigt aktuellt och lärarna menar att skillnaderna är viktiga att lyfta, eftersom de anser att det är deras uppdrag att skildra samhället.

5.3 Idealundervisningen för elever med annat modersmål, enligt lärarna.

En av lärarna menar att den idealiska undervisningen för elever med annat modersmål är när de går i en klass med 25 % elever som har annat modersmål än svenska och 75 % elever som har svenska som modersmål. Då får de den språkutveckling och lärande som är bra för dem. Läraren anser att det ska vara integrering, både för de svenska eleverna och för eleverna med annat modersmål än svenska. Resterande lärare menar vidare att alla elever som är behöriga till modersmålsundervisning ska få det oavsett antal m.m. och att det ges flera tillfällen att ha modersmåls lärare i klassen. Undervisningen bör genomsyras av generositet och förståelse för olika elevers sätt att leva. Eleverna ska få utgå från den nivå de befinner sig på och utifrån den nivån skapa lärande.

5.4 Modersmålsundervisningens integrering i det ”vanliga” klassrummet

Fyra av lärarna menar att de inte arbetar så mycket med de olika modersmålen i den ordinarie undervisningen men att de är noga med att poängtera vikten av att eleverna använder sitt modersmål så ofta och så mycket de kan under former som är socialt accepterade. Två av de intervjuade lärarna säger att de har startat ett projekt där modersmålsundervisningen har integrerats, vilket innebär att det som behandlas i modersmålsundervisningen förstärks även i det ordinarie klassrummet och tvärtom. De två lärarna som arbetade med projektet såg en högre motivation till modersmålet bland eleverna. Detta menar samtliga är viktigt, att det skapas ett positivt intresse för skilda språk och kulturer i klassrummet. Det bidrar till att eleverna känner att språket och kulturen är en viktig del av dem. För att ett positivt synsätt till

språk och olika kulturer ska råda menar alla de intervjuade lärarna att det är viktigt att arbeta mycket med de olika kulturerna, t.ex. måla flaggor, sjunga, tala om traditioner, eleverna får möjlighet att ta med saker hemifrån som de berättar om, leker lekar från deras hemländer m.m.

Det råder ett visst missnöje bland två av de intervjuade lärarna över att ständigt anpassa sig efter modersmålsundervisningens tider. Det är ett evigt pusslande eftersom det finns så många olika språk. De två lärarna upplever att modersmålsundervisningen ständigt hamnar på svenska, So - och No ämnen och tema. Det blir på ett sätt dubbel planering för lärarna när inte alla elever är samlade, men alla ska få samma undervisning. Tiden är knapp och det är svårt att hinna med anser de två lärarna.

5.5 Övriga Stödstrukturer

På de skolor där samtliga av de intervjuade lärarna arbetar finns en del andra stödstrukturer förutom modersmålsundervisning som är till för att stödja elever med ett annat modersmål än svenska. Det finns specialpedagoger och/eller svenska som andraspråkslärare på tre av skolorna. Deras funktion är bl.a. att utföra tester på elever som har svårigheter att tillgodose sig kunskap. Testerna ger resultat i hur de ordinarie lärarna kan arbeta vidare med eleverna. Sedan finns det enligt en lärare stödhandledning på elevernas modersmål. Stödhandledningens syfte menar läraren är att ge eleverna hjälp med att förstå svenska läroböcker och arbetsuppgifter. Tyvärr menar läraren att kraven för att få denna typ av handledning är relativt hög.

På en del av de representerade skolorna finns även talpedagoger. De är till stor nytta för eleverna med annat modersmål än svenska då det är viktigt att praktisera det svenska språket mycket. Samtliga intervjuade lärare anser dock att mycket mer stöd skulle behövas för att skapa bästa möjliga utveckling hos eleverna.

6 Diskussion

I denna del tar vi upp de centrala delarna i undersökningen och kopplar resultatet till litteraturen och diskuterar utifrån detta. Syftet med vår undersökning är att studera lärares inställning och hur de använder elevers förstaspråk i undervisningen.

6.1 Motivation och attityder

Elevernas motivation till modersmålsundervisningen varierar stort. I tre av skolorna ligger modersmålsundervisningen på skoltid och då menar lärarna att elevernas motivation är god. En bidragande faktor till elevernas motivation är föräldrarnas påverkan, de anser när de nu är i Sverige ska de lära sig svenska och inte studera sitt modersmål. På två av skolorna ligger modersmålsundervisningen utanför skoltid och den kan även vara förlagd till en annan skola, vilket två lärare påpekar. De menar att motivationen är lägre när undervisningen ligger utanför ordinarie skoltid. Skolverket (2008) menar om undervisningen bedrivs på eftermiddagar konkurrerar detta med elevernas fritidsaktiviteter och eleverna är trötta och omotiverade vid den tidpunkten på dagen.

Lärares och övrig skollednings attityder till elevernas modersmål har betydelse för modersmålslärares och deras arbete (Sjöwall, 1994). Modersmålslärares är en viktig faktor i arbetet med elevernas modersmål, det krävs bärare av elevernas kultur som kan ge bekräftelse på att det eleverna har med sig från sitt hemland har betydelse för deras fortsatta lärande (a.a.) Samtliga intervjuade lärare menar att det är viktigt att det skapas ett positivt intresse både för de skilda kulturerna och språken i klassrummet. Enligt lärarna bidrar detta till att eleverna känner att språket och kulturen är en viktig del av dem. Arbetssätten de intervjuade lärarna använder för att stärka elevernas olika kulturer och språk är t.ex. sång, bild, delger varandra om traditioner, lekar från hemlandet samt att de får ta med sig saker hemifrån. Detta arbetssätt, menar vi, skapar en trygg identitet som i sin tur bidrar till en god utveckling samt att eleven känner respekt för sin person.

6.2 Språkutveckling

Elever med annat modersmål än svenska stärks när de får möjlighet att utöva sitt andraspråk samtidigt som de utvecklar sitt förstaspråk (Holmegaard och Wikström, 2004). Hur stora

framgångar eleven gör i andraspråket beror på hur bra elevens tänkande och lärande är i elevens modersmål, kunskaperna i modersmålet överförs till andraspråket (a.a.). Holmegaard och Wikström (2004) framhåller även vikten av god modersmålsundervisning och bra modersmåls lärare för elevernas framgångar i skolan. Ett fungerande samspel mellan språken och innehållet i ämnena leder, enligt författarna, till en god språk och kunskapsutveckling hos eleverna. Samtliga av de intervjuade lärarna menar att det är viktigt att skapa en hög motivation till elevernas modersmål och att det skapas ett positivt intresse för skilda språk och kulturer i klassrummet. Två av lärarna hade startat upp ett projekt som integrerade modersmålsundervisningen. Det som behandlades under modersmålsundervisningen förstärktes även i den ordinarie undervisningen och tvärtom. Lärarna menade att de såg en högre motivation hos eleverna till sitt modersmål i samband med, och efter projektets slut. Om det finns en medvetenhet angående vad som är viktigt för elever med ett annat modersmål på skolorna påverkar det verksamheten positivt och nya prövande på lösningar/projekt och i vissa fall utnyttjandet av resurser ute på skolorna kan ske. T.ex. kan det handla hur man integrerar modersmåls lärare i annan undervisning eller om synen på svenska som ett ämne istället för som stödundervisning (Skolverket, 2008). Enligt Skolverkets statistik vad gäller skolans betygsresultat (Skolverket, 2008) framgår det att elever med utländsk bakgrund får allt svårare att lyckas i skolan. Vi menar om modersmåls lärarna och de övriga lärarna hade haft planeringstid tillsammans, samt samverkat, kunde integreringen av modersmålet ske inom ordinarie skoltid. Vilket hade resulterat i stärkt motivation och god kunskapsutveckling hos eleverna, vilket enligt vår åsikt även resulterat i bättre betygsresultat då eleverna med annat modersmål än svenska stärks i båda språken samtidigt vilket även Holmegaard och Wikström (2004) påvisar.

6.3 Samarbetet lärare - modersmåls lärare

Våra erfarenheter av modersmåls lärare och modersmålsundervisning är att det ofta kommer i andra hand, inte kommer in i arbetslaget där de kan få delge de ordinarie lärarna sitt arbete samt delta i planeringen som rör de gemensamma eleverna. Lärarna som deltog i intervjuerna är mycket positiva till att modersmåls lärarna är lyhörda och tillmötesgående till deras önskemål. Sjöwall (1994) menar att modersmåls lärarna är beroende av vilken inställning lärarna har till deras arbete. Dock anser samtliga av de intervjuade lärarna att det är synd att de inte har möjlighet att ha mer kontakt med modersmåls lärarna än på kafferasterna då de får prata igenom planeringen. Modersmåls lärarna i Skolverkets studie anser att de är missnöjda

med den lilla tid som det finns till modersmålsundervisningens förfogande. De beskriver sin arbetssituation som kringresande, lokalsökande och undervisning som är lagd utanför ordinarie skoltid.

6.4 Samhället idag

Dagens skola är en multikulturell mötesplats som ska garantera en likvärdig utbildning för alla, där alla som deltar ska lära sig leva med, och inse de värden som ligger i kulturell mångfald (Utbildningsdepartementet, 2006). Samtliga lärare anser att arbetet på en multikulturell skola är en rikedom, både lärare och elever lär sig mycket om andra kulturer, olika synsätt och tar lärdom utav det. Samtliga lärare anser att det är viktigt att lyfta de kulturella skillnaderna för att skildra dagens samhälle, vilket vi menar är viktigt och positivt. För att skapa en ”interkulturell- lärandemiljö och undervisning” menar Lahdenperä (2004) att olika kulturer, religioner, språk, tankesätt och livsstilar samverkar. Författaren menar även för att på bästa sätt utveckla detta bör även verksamhetsplaner och lokala arbetsplaner spegla skolans mångkulturella verksamhet. En viktig del är då att attityderna till modersmålsundervisningen förändras hos lärare, elever, föräldrar och samhället enligt vår åsikt. Läraryrket är ett mångkulturellt yrke där det egna förhållningssättet, ett öppet förhållningssätt som uppmärksammar elevernas ursprung, hos lärarna är viktigt enligt Sjöwall (1994).

Samtliga lärare i undersökningen menar att flexibilitet är ett ledord i arbetet med elever som har ett annat modersmål än svenska. Bild, musik, kroppsspråk, synonymer och förklaringar är metoder lärarna använder i arbetet för att eleverna ska förstå. Vidare anser lärarna precis som det står i Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) att undervisningen bör ha sin utgångspunkt i elevens bakgrund, erfarenheter, språk och kunskaper då gynnas elevernas lärande och utveckling.

6.5 Språkförbud

Att förbjuda elever med annat modersmål än svenska att tala sitt modersmål är enligt Sjöwall (1994) så långt ifrån ett mångkulturellt arbete som möjligt. Våra erfarenheter från praktikperioder är att eleverna inte får tala sitt modersmål i klassrum eller på raster. Vidare menar Sjöwall (1994) att språkförbud skapar språkligt och kulturellt förtryck vilket får

andraspråkseleverna att skämmas över sitt förstaspråk, samt de svenska eleverna lär sig inskränkthet och får inte någon riktig möjlighet att lära känna sina kompisar ordentligt.

De intervjuade lärarna menar att det är viktigt att elevernas modersmål hålls levande och är en del av skolan/undervisningen. På frågan angående om eleverna är tillåtna att använda sitt modersmål på lektionerna råder det skilda åsikter bland lärarna. Tre av lärarna menar att de elever som går i deras klasser inte kan tala så mycket svenska att de kan prata runt ett ord så att de aktuella samtalsparterna kan förstå varandra. Motivationen till detta är att eleverna är i skolan för att lära sig svenska, det finns då ingen anledning att föra en privat konversation på ett annat språk. Lindberg (2001) menar att eleverna ska vara aktiva i sin inläring för att få så god utveckling och inläring hos eleverna som möjligt. Ett arbetssätt lärare kan använda sig av är att låta eleverna arbeta i små grupper. I dessa grupper kan eleverna diskutera och reflektera över undervisningsmaterialet med språkets hjälp. De kan fråga om det är något de inte förstår och vill ha förklarat ytterligare. Detta menar författaren är till stor nytta för andraspråkseleverna (a.a.). Enligt lärarna i studien kan det uppstå mycket otrevligheter och elaka översättningar samt att lärarna anser att det är social kompetens att inte utesluta. De resterande lärarna accepterar att eleverna kommunicerar på sitt modersmål under kontrollerande former. Vi ställer oss frågan, vad är kontrollerade former? Som lärare har jag ingen kontroll över vad som sägs i och med att jag inte förstår deras språk. Även om eleverna har en lugn konversation kan jag som lärare inte vara säker på vad som sägs. De intervjuade lärarna menar att de tillåter eleverna att tala sitt modersmål när det t.ex. anländer en elev till klassen som inte kan någon svenska. Elever med samma modersmål uppmuntras då att översätta och kommunicera så att den nyanlända eleven inte känner sig utesluten. Alla de intervjuade lärarna är överens om att på raster är det tillåtet att kommunicera på sitt modersmål, de menar att det inte går att kontrollera.

6.6 Vidare forskning

Vidare forskning inom området kan vara att ta in modersmålläraarnas syn på samarbetet mellan dem och de ordinarie lärarna och även modersmålläraarnas syn på hur de ordinarie lärarna arbetar med elevers modersmål i undervisningen. En annan tanke som väckts är om modersmålläraarna som finns ute på skolorna har någon lärarutbildning som kan gynna lärandet och språkutvecklingen hos elever med annat modersmål än svenska.

6.7 Slutsats

Våra uppfattningar kring ämnet innan vi började arbetet med studien ganska negativa. Vi hade erfarenhet av att lärarna inte prioriterade elevernas modersmål och att deras inställning till det var relativt negativ. Men under studiens gång blev vi mycket positivt överraskade då lärarna vi intervjuade var mycket positiva till ämnet och såg det som mycket viktigt att eleverna fick undervisning i sitt modersmål. Dock var samtliga av de intervjuade lärarna missnöjda över den bristfälliga kontakt de har med modersmålläraren och insynen i vad som sker under modersmålsundervisningen. De lärare vi intervjuat anser vi är medvetna om elevernas modersmåls betydelse och använder elevernas modersmål i den mån de kan och ges tillfälle till i undervisningen.

Det finns enligt vår mening ingen slutgiltig och entydig slutsats på vår undersökning. Vi ser en god vilja hos de intervjuade lärarna till att skapa goda förutsättningar för de eleverna med annat modersmål än svenska.

Samtliga lärare anser att undervisningen med elever med annat modersmål än svenska bör genomsyras av flexibilitet. Att i undervisningen använda sig av bild, musik, kroppsspråk och olika förklaringar är metoder som lärarna i studien använder sig av. Lärarna strävar efter att ta tillvara på de olika kulturerna och språken i undervisningen för att belysa sambanden mellan elevernas likheter/olikheter.

7 Sammanfattning

Dagens skola är en mångkulturell mötesplats som ska utforma en likvärdig utbildning till alla elever, något som ställer höga krav på både lärare och elever inom skolan (Lpo, 94). De elever som har ett annat modersmål än svenska har dubbla krav på sig då de både ska lära sig svenska och ta till sig ämneskunskaper på det nya språket. Det finns forskning som visar på att elever som har ett annat modersmål än svenska främjas i sin identitetsutveckling och sitt lärande om de får möjlighet att få undervisning i både sitt modersmål och i det svenska språket. Detta anser även de lärare vi intervjuat, de tycker att modersmålsundervisningen är en viktig del i elevernas undervisning. De intervjuade lärarna uttrycker ofta, för både elever och föräldrar, hur viktigt det är för eleverna att delta i modersmålsundervisning. Detta inte enbart för språkutvecklingen utan även för att ta del av kulturen.

Vårt syfte med studien var att undersöka hur de ordinarie lärarnas inställning och i hur stor utsträckning det ges till elevernas modersmål i den vanliga undervisningen. De intervjuade lärarna anser att de försöker använda sig av modersmålslärarna för att underlätta för eleverna i den ordinarie undervisningen men detta kan vara svårt då det inte finns utrymme för någon planering tillsammans med modersmålslärarna. På en skola hade ett projekt genomförts där den ordinarie undervisningen och modersmålsundervisningen hade samverkat och detta hade enligt lärarna skapat en högre motivation hos eleverna. Undersökningen som gjordes i form av intervjuer med lärare som arbetade på skolor där invandratätheten var hög visade att de använde sig av olika metoder för att skapa bästa möjliga lärande för elever med annat modersmål än svenska. Att kunna se variation och olikheter som möjligheter skapar tillfälle för lärande.

8 Referenser

- Axelsson, Monica (2004). I Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Cummins, Jim (2001). I Naucmér, Kerstin (red.) (2001). *Symposium 2000: ett andraspråkperspektiv på lärande*. Stockholm: Sigma.
- Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmegaard, Margareta & Wikström, Inger (2004). I Axelsson, Monica (2004). I Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Lahdenperä, Pirjo (2004). I Olofsson, Mikael (red.) (2004). *Symposium 2003: arena andraspråk*. Stockholm: Hls förlag.
- Liberg, Caroline (2004). I Olofsson, Mikael (red.) (2004). *Symposium 2003: arena andraspråk*. Stockholm: Hls förlag.
- Lindberg, Inger (2001). I Naucmér, Kerstin (red.) (2001). *Symposium 2000: ett andraspråkperspektiv på lärande*. Stockholm: Sigma.
- Naucmér, Kerstin (red.) (2001). *Symposium 2000: ett andraspråkperspektiv på lärande*. Stockholm: Sigma.
- Norrby, Catrin & Håkansson, Gisela (2007). *Språkinläring och språkanvändning: svenska som andraspråk i och utanför Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Olofsson, Mikael (red.) (2004). *Symposium 2003: arena andraspråk*. Stockholm: Hls förlag.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Sandström Kjellin, Margareta (2004). *Läsutveckling hos barn*. Solna: Ekelunds förlag AB.
- Sjöwall, Anna (1994). *Kulturmöten i barnomsorg och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2000). *Kursplaner och betygskriterier*. Stockholm: Fritzes
- Svenska Språknämnden (2000). *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber.
- Thomsson, Heléne (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet (2006), *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer – i humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*, Erlanders: Gotab.

Elektroniska källor:

Myndigheten för skolutveckling (2007). Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet. Stockholm Liber. ISBN: 978-91-85589-36-4. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1887> (2009-11-21)

Skolverket 2002 (2003). *Flera språk – fler möjligheter – utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen, rapport 228*. Stockholm, Fritzes. ISSN: 1103-2421 Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1019> (2009-11-21)

Skolverket (2008). *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet, rapport 321*. Stockholm, Fritzes. ISSN: 1103-2421. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2116> (2009-11-13)

Skolverket (2008). *Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever*. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2027> (2009-11-14)

9 Bilaga A

Intervjufrågor.

Hur stor andel invandrare finns det på skolan? Invandrare i detta sammanhang: Elever som har ett annat modersmål än svenska.

Finns det någon förberedelseklass på skolan? Antal elever, antal talade språk.

Har ni något speciellt arbetssätt med de elever som har annat modersmål än svenska?

Hur många olika språk talas det på skolan?

Finns det modersmåls lärare till samtliga språk?

Har alla elever modersmålsundervisning som är behöriga att få det?

Integreras modersmålsundervisningen i den vanliga undervisningen?

När (vilken tidpunkt på dagen) är det modersmålsundervisning?

Finns det någon samverkan mellan modersmåls lärarna och de ”vanliga lärarna”? Och i så fall på vilket sätt. Finns det någon planeringstid i så fall?

Hur ser du på elevernas motivation, intresse till modersmålsundervisningen?

Hur tar ni vara på de olika kulturerna/språken i undervisningen?

Är elever med annat modersmål än svenska tillåtna att använda sitt förstaspråk på skoltid? Raster, klassrummet, undervisningen.

Finns det tillgång till läromedel på elevernas förstaspråk?

Hur arbetar du/skolan för att stärka elevens förstaspråk och vidare utveckling?

Ser du några specifika skillnader på en elev som inte har svenska som första språk gentemot en elev med invandrarbakgrund?

Vilka olika stödstrukturer finns runt eleverna?

Vilka olika hjälpmedel har ni att erbjuda?

Utgår du, i din undervisning, ifrån något speciellt lärandeperspektiv?

Hur ser enligt din åsikt en idealisk undervisning ut för eleverna med ett annat modersmål än svenska?

Intervjupersonen.

Man/Kvinna

Utbildning: Någon specifik kompetensutveckling.

Antal år i yrket.

En eller två språkig och i så fall vilka språk?

Yrkesroll? Klasslärare, ämneslärare?